

Geri Kabul Antlaşması (Readmission Agreement)

Fatma Zeynep HACIOĞLU

Kavramlar

Mülteci: 1951 Sözleşmesi Madde 1'e göre, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs mülteci'dir.¹

Sığınmacı:

Türk hukuku ile BMMYK uygulamasında sığınmacı kavramı bakımından farklılıklar vardır. Bu kavram kargaşasının başlıca iki görünümü şunlardır:

1. Adlandırma Sorunu

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin uygulamasında uzun süre bir anlaşma ya da kabul eden devletin ulusal mevzuatı uyarınca sığınmacı statüsü kazanan kişilerle çeşitli baskılar ve olaylar nedeniyle bir devlet ülkesinden kaçarak başka bir devlet ülkesinde sığınma arayan ancak hukuksal açıdan sığınmacı statüsüne sahip olmayan kişiler arasında herhangi bir ayırım yapılmadan, bütün bu kişilere sığınmacı(mülteci) denmesi yoluna gidilmiştir. Ancak 1977'de BMMYK faaliyetlerine

ilişkin olarak "sığınmacılar ve yer değiştirmiş kişiler"den (refugees and displaced persons) söz edilmeye başlanmıştır.² Hukuksal açıdan sığınmacı statüsü kazanamayan ancak başka devletler ülkelerinde sığınma arayan yabancı kişilerin "yer değiştirilmiş kişiler" olarak adlandırılması giderek yerleşmesine rağmen, bir devletin ülkesi içinde de çeşitli nedenlerle topluca yer değiştirmek zorunda kalan kişilerin de bu adla belirtilmesi üzerine birtakım kavram karışıklıkları ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle aynı devlet ülkesinde topluca nüfus hareketlerine konu olan kişilere "ülke içinde yer değiştirmiş kişiler" (internally displaced persons) adı verilmesi yoluna gidilerek "yer değiştirmiş" kişiler deyimini uluslararası sığınma olayları için ayırma yoluna gidilmektedir.³

Türkçe'de ise yakın zamana kadar böyle bir ayrımı ortaya koyan herhangi bir terim üretilmemişken, 1994 Tarihli Yönetmelik çerçevesinde, sığınmacı statüsü kazanan kişiler için mülteci ve bu statüyü kazanamayan sığınma arayan kişiler içinse "sığınmacı" teriminin kullanıldığı görülmektedir.⁴ Oysa sığınmacı terimi mülteci teriminin Türkçe karşılığıdır. Bu nedenle sığınmacı terimi, eski mülteci teriminin yerine geçmek üzere hukuksal açıdan özel bir koruma düzeninden yararlanan yabancı kişileri belirtmek için yabancı dillerdeki "refugee" karşılığı olarak kullanılmalı, sığınma arayan terimi de böyle bir hukuksal statüden yararlanamayan ancak bir ülkeye giderek geçici barınmasına olanak da verilen ve

1] 1951 Sözleşmesi'nin Türkçe tam metnine, şu bağlantıdan ulaşılabilir: <http://mhd.org.tr/assets/1951-m%C3%BCltecilerin-hukuki-stat%C3%BCs%C3%BCne-dair-cevre-s%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>

2] E. JAHN, "Refugees", *Encyclopedia*, Vol. 8, s. 453.

3] E. JAHN, a.g.m., s. 453.

4] Bkz. Mad. 3.

İngilizcede “*asylum seeker*” ya da BM organlarınınca “*displaced persons*” olarak kullanılan terimin karşılığı olarak kullanılmalıdır.⁵ Türkiye’de ise sığınmacı kavramı, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ama mültecilik statüsü başvurusu sonuçlanmamış kişi için kullanılırken; mülteci kavramı, sığınma başvurusu kabul edilen kişi anlamında kullanılır. Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır.⁶ Oysa ‘*asylum seeker*’ın Türkçe karşılığı sığınmacı değildir. Sığınma arayan kişidir.

2. 1994 Tarihli Yönetmelik

Söz konusu yönetmelikte Avrupa’dan gelmeyen ancak 1951 Sözleşmesi’nin 1. Maddesindeki niteliklere sahip kişilere sığınmacı denirken, Avrupa’dan gelenlere mülteci denmiştir. Ancak mülteci kavramıyla sığınmacı kavramı aslında aynı anlama gelmektedir.

Göçmen (immigrant): Mülteci tanımı ile ilgisi olmayan tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatlarını maddi yönden iyileştirme amacıyla menşe ülkelerini terk eden kişiler. Ekonomik göçmenler, mülteci statüsü kriterleri kapsamında değildir ve bu nedenle mülteciler gibi uluslararası koruma alma hakkına sahip değildirler.⁷

1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Protokol

Söz konusu anlaşmalara taraf ülkeler Sözleşme’nin 1. Maddesindeki tanıma giren kişilere mülteci statüsü vermek zorundadırlar.

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine göre mülteci kavramı içine giren iki grup söz konusudur;

A. *İşbu Sözleşme’nin amaçları bakımından “mülteci” kavramı:*

(1) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Dün-

zenlemeleri veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri, 14 Eylül 1939 Protokol, ya da Uluslararası Mülteci Örgütü Tüzüğü’ne göre mülteci sayılan;

(2) 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

Ayrıca sözleşme kısım B, Madde 1’de taraf devletlere “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” bakımından iki seçenek sunulmuştur. Taraf devletler, bu tanıımı ‘sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar’ olarak kabul edebilecekleri gibi; “herhangi bir yerde meydana gelen olaylar” olarak da kabul edebilirler. Söz konusu maddenin metni şu şekildedir:

B. (1) *İşbu Sözleşme’nin amaçları bakımından kısım A, Madde 1’deki “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesi, ya, (a) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar”; veya, (b) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme’yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme’ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır.*

Türkiye, 1951 Sözleşmesi’ni 29 Ağustos 1951’de; 1967 Protokolü’nü 1 Temmuz 1968 tarihinde onaylamıştır. Ancak Protokolü imzalarken, 1951 Sözleşmesi’yle düzenlenen zamansal sınırlamanın kaldırılmasını kabul etmesine rağmen, coğrafi sınırlama ilkesini uygulamayı sürdürmeyi tercih etmiştir.⁸ Coğrafi çekinceyi sürdüren diğer üç ülke Kongo, Madagaskar ve Monaco’dur. Ancak Monaco ve Madagaskar, başka uluslararası sözleşmelere taraf oldukları için coğrafi şartı uygulamamaktadırlar.

5] Hüseyin PAZARCI, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II, 194.

6] www.multeci.net

7] Ayrıntılı bilgi için: http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=13&lang=tr

8] C. ELİTEZ, Türkiye’de İltica Sistemi ve Suriyeli Mülteciler İçin “Sürdürülemez” Çözümler, *Güncel Hukuk*, Sayı 142, 29.

Geri Kabul Antlaşması

Kavram ve Tarihçe

Geri kabul Antlaşmalarının tarihi 19. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Avrupa devletleri 19. Yüzyılın başlarından İkinci Dünya Savaşı'na kadar birçok geri kabul Antlaşmasını hükme bağlamışlardır.⁹ Savaş sonrası dönemde Avrupa devletleri savaş sırasında yerinden edilen insanların geri kabulleri için ikili Antlaşmaları hükme bağladılar.¹⁰ İkinci Dünya Savaşı geri kabul Antlaşmaları bakımından aynı zamanda bir dönüm noktasıydı. Çünkü ilk geri kabul Antlaşmaları daha çok ülkelerin kendi vatandaşlarını geri kabul etmelerine ilişkin, daha sonraki Antlaşmalarda üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulü düzenlenmeye başlamıştır.¹¹ İkinci periyod 1950 ile 1960 arasındaki dönemdir. Bu dönemde Batı Avrupa Ülkeleri geri kabul Antlaşmalarıyla birbirlerinin bölgelerine olan göçleri düzenlemişlerdir. Üçüncü dönem olan 90'ların başında ise Avrupa'nın geri kabul politikası şekillenmeye başlamıştır.¹²

Geri kabul Antlaşmaları, bir ülkenin kendi yurttaşlarını geri kabul yükümlülüklerini ortaya koyar ve tanımlar. Kimi geri kabul Antlaşmaları ayrıca taraf devletlerin kendi topraklarından geçen üçüncü ülke yurttaşlarını geri kabul yükümlülüğü taşıyacakları koşulları da belirler.¹³ **Bu Antlaşmalar esasında sadece düzensiz göçmenlerin geri kabulü için yapılan Antlaşmalardır.** Ancak Antlaşmaların geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) kapsamına giren kişilerin de geri gönderilmesine yol açacağı, Antlaşmalara eleştirel bakanların vurguladığı bir noktadır.

Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul Antlaşmasının Madde 1/n fıkrasına göre, "geri kabul", bu Antlaşmanın hükümleri uyarınca, Talep Eden Devlete yasadışı giriş yaparken, yasadışı orada bulunurken veya ikamet ederken yakalanan kişilerin (Talepte

Bulunulan Devlet vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler) Talep Eden Devlet tarafından transferi ve Talepte Bulunulan Devlet tarafından kabulü anlamına gelir.¹⁴

Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşması¹⁵

Antlaşma kimler için geçerli?¹⁶

1. Geri kabulleri için gerekli koşulları 3 No.lu Ekte sıralanan belgelerle sağlanan kişiler
2. 3. No.lu Ekte sıralanan belgelerle geri kabul koşulları sağlanmayan kişiler ancak Talep Eden Devletin yetkili makamlarının bu şahıslar hakkında bilgi edinmesinden önceki beş yıla kadar Türkiye'yi terk etmiş üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar için geçerli olacaktır.

Türkiye'nin Geri Kabul Yükümlülükleri

1. Kendi vatandaşlarının geri kabulü¹⁷
- A. Türkiye, Talep Eden Devlet'in ülkesine girme, ülkesinde bulunma ve ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamayan (düzensiz yolları kullanan) veya artık sağlamayan kişileri Türkiye vatandaşı olduğunu kanıtlaması şartıyla geri kabul eder.
- B. Türkiye ayrıca A.'da bahsi geçen kişilerin;
  - a. Talep Eden Üye Devlet'te bağımsız ikamet hakkına sahip olmayan, reşit olmayan, bekâr çocuklarını,
  - b. Çocuklarının yasal vasisi olan diğer ebeveynin bağımsız ikamet hakkına sahip olmaması durumunda reşit olmayan, bekâr çocuklarını **doğum yerlerine ve vatandaşlıklarına bakılmaksızın** geri kabul eder.
  - c. Türkiye, A.'da belirtilen kişilerin bağımsız bir ikamet hakkına sahip olmayan ve Türkiye topraklarına giriş ve kalma hakkına sahip olan eşlerini-Türk mevzuatına göre evliliğin

14] Anlaşmanın tam metni için: https://www.google.com.tr/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAAahUKEwj74_PojfLIAhXIP-hQKHbOABMo&url=http%3A%2F%2Favrupa.info.tr%2Ffileadmin%2FContent%2FFiles%2FDelegationDocuments%2FTender_2012%2F24-TR.DOC&usg=AFQjCNEK-SURH4EXnJch8MyA3zeLLHDCf_Q

15] Bu bölümde, AB'den Türkiye'ye düzensiz göçmen akışının yok denecek kadar az olması nedeniyle, geri kabul anlaşması sadece Türkiye açısından incelenecektir. Bu nedenle anlaşmada kullanılan "Talepte Bulunulan Devlet" yerine "Türkiye" denilecektir.

16] Geri Kabul Anlaşması, Madde 2/3.

17] GKA, Madde 3/1.

9] HAİLBRONNER 1997, 6-7, 15-18.

10] HAİLBRONNER 1997, 6.

11] HAİLBRONNER 1997, 25.

12] N. Coleman, *European Readmission Policy: Third Country Interests and Refugee Rights*, 11.

13] Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu, s. 21.

- yasal olarak tanınmadığını belirtmemesi durumunda-geri kabul eder.
- C. Bir üye devletin topraklarına girdikten sonra Türk vatandaşlığından mahrum bırakılan veya feragat eden kişiler, söz konusu üye devlet tarafından en azından vatandaşlığa kabul edilmeleri vaat edilmemişse Türkiye tarafından geri kabul edilecektir.
2. Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ve Vatansız Kişilerin Geri Kabulü.¹⁸

Türkiye, Talep Eden Üye Devlet'in ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte bulunan koşulları sağlamayan veya artık sağlamayan tüm üçüncü ülke vatandaşlarını (Türkiye veya söz konusu üye ülkenin vatandaşı olmayanlar) veya vatansız kişileri, aşağıda belirtilen durumların kanıtlanması şartıyla geri kabul eder;

- A. Bu kişiler geri kabul başvurusunun ibrazı sırasında Türkiye topraklarından bir Üye Devletin topraklarına doğrudan giriş için Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye (Antlaşmaya göre vize, Türkiye veya Üye Devletlerden biri tarafından topraklarına giriş veya topraklarından transit geçiş için gereken verilmiş bir yetki veya alınmış bir karar anlamına gelir)¹⁹ sahipse,
- B. Türkiye tarafından düzenlenmiş bir ikamet iznine sahipse,
- C. Türkiye topraklarında kaldıktan veya transit geçiş yaptıktan sonra Üye Devletlerin ülkesine yasadışı ve doğrudan giriş yapmış ise.

Söz konusu maddede hukuki konumlarını artık korumayan üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişilerin de Türkiye tarafından geri kabul edileceği düzenlenmiştir. Oysa bu sorunun Türkiye ile hiçbir alakası yoktur. Zira söz konusu kişi Türkiye'den üye devletin topraklarına geçişi sırasında gerekli hukuki konuma (ülkeye girme, bulunma veya ikamet etmeye ilişkin üye devletin ülkesinde yürürlükte bulunan koşulları sağlama anlamında) sahiptir. Bu kişilerin de Türkiye tarafından geri kabul edileceğinin düzenlenmesi doğru değildir.

Şu kişiler hakkında Türkiye geri kabul yükümlülüğüne sahip değildir;

- A. Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi sadece Türkiye'nin bir uluslararası havalimanının aktarma sahasından geçmişse,
- B. Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişiye, Talep Eden Devletin topraklarına girmeden önce veya girdikten sonra vize veya ikamet izni düzenlenmişse ve Türkiye tarafından düzenlenmiş daha uzun geçelilik süresini haiz bir vize veya ikamet izni söz konusu değilse,
- C. Üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişi, Talep Eden Üye Devletin ülkesine vizesiz giriş imkânına sahipse.

İspat

1. Türk vatandaşlarının geri kabulünde ispat²⁰
- Antlaşmaya göre Türk vatandaşlarının geri kabulü, 9. Madde uyarınca söz konusu kişilerin Türkiye vatandaşı olduğunun kanıtlanması şartıyla mümkün olacaktır.

Madde 9/1'de bağlayıcı kanıtlar düzenlenmiştir. Buna göre EK 1'de düzenlenen her tür pasaport, Türkiye tarafından verilen lesepase, her tür kimlik kartı (geçici veya koşullu olanlar dâhil), askeri hizmet karneleri ve askeri kimlik kartları, gemi adamı kayıt defterleri ve kaptanların hizmet kartları, vatandaşlık sertifikaları ve vatandaşlığı dolaylı veya açıkça belirten diğer resmi belgeler bağlayıcı kanıtlardır. Bu belgelerin sunulması durumunda Türkiye uyarı tanyacaktır. "Uyruğun kanıtlanması sahte belgeler yoluyla yapılamaz" denilmiştir.²¹ Ancak sahteliğin ne şekilde kanıtlanacağından bahsetmemiştir.

Madde 9/2'de ise kesin olmayan deliller düzenlenmiştir. Buna göre geçerlilik süreleri dolmuş olsa bile EK 2'de belirtilen, Antlaşmanın EK 1'inde belirtilen belgelerin fotokopileri, sürücü belgeleri veya fotokopileri, doğum belgeleri veya fotokopileri, şirket kimlik kartları veya fotokopileri, tanıkların verdiği ifadelerin yazılı beyanları vs. gibi belgelerin sunulması durumunda bir soruşturmanın ardından Madde 11'de belirtilen zaman sınırlamaları içerisinde (5, 25 veya 60 güne kadar) Türkiye aksini göstermedikçe uyruk kanıtlanmış sayılacaktır.

18] GKA, Madde 4.

19] GKA, Madde 1/h.

20] GKA, Madde 9.

21] GKA, Madde 9/1.

2. Üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin geri kabulünde ispat²²

Madde 10/1'de bağlayıcı kanutlar düzenlenmiştir. Buna göre EK 3'te düzenlenen Türkiye tarafından verilen vize ve/veya ikamet izni, ilgili kişinin tahrif edilmiş bir seyahat belgesindeki veya giriş/çıkışın diğer kanutu (örneğin: fotoğraf) dahil olmak üzere giriş/çıkış damgaları veya seyahat belgesindeki benzer tasdikler, ilgili kişinin Türkiye topraklarında kaldığını açıkça gösteren belgeler, sertifikalar ve her türlü fatura (örnek: otel faturaları, doktor/dışçi randevu kartları vs.), ilgili kişinin Türkiye topraklarında bulunduğunu ve yaptığı yolculukları gösteren hava, tren, otobüs vs. seferlerinin üzerinde kişinin ismi geçen biletleri ve/veya yolcu listesi, ilgili kişinin sınırı geçtiğini doğrulayabilecek, özellikle, sınır yetkili personeli ve diğer tanıklar tarafından verilen ifadelerin yazılı resmi beyanı vs. gibi kanutlar bağlayıcı kanutlardır.

Madde 10/2'de kesin olmayan deliller düzenlenmiştir. Buna göre EK 4'te düzenlenen ilgili kişinin Türkiye topraklarına girdikten sonra alıkonulduğu yer ve koşullar hakkında Türkiye'nin ilgili yetkilileri tarafından tanzim edilen açıklama, bir kişinin kimliği ve/veya ikameti ile ilgili uluslararası bir kuruluş (örneğin: BMMYK) tarafından sağlanan bilgi, aile üyeleri, seyahat arkadaşları vs. tarafından verilen bilgi raporları/teyitleri, ilgili kişinin ifadelerinin yazılı beyanı kesin olmayan kanutlardır. Bu delillerin sunulması halinde, Türkiye aksini göstermedikçe bir soruşturmanın ardından ve Madde 11'de belirlenen zaman sınırlamaları içerisinde Üye Devletler ve Türkiye şartları yerine getirilmiş sayacaklardır.

Madde 10/3'e göre kişinin Talep Eden Devlet tarafından, ilgili kişinin gerekli seyahat belgeleri, vize veya diğer ikamet izinlerinin bulunmadığının yazılı olarak ifade edilmesi de kişinin ülkeye girişinin, ülkede bulunmasının veya ikametinin kanunsuz olduğuna dair **karine teşkil edecektir**. Burada ispat yükümlülüğü Türkiye'ye bırakılmıştır ve Türkiye olumsuz ispat edecektir. Bu fıkra da bu açıdan sıkıntılıdır.

Zaman Sınırlamaları

Geri kabul başvurusu, Talep Eden Devlet tarafından, bir üçüncü ülke vatandaşının veya vatansız bir kişinin Talep Eden Devletin topraklarına girmek, o topraklarda bulunmak veya oturmak için yürürlükte olan koşulları artık yerine getirmediği bilgisini elde etmesinden sonra azami altı aylık bir süre içerisinde Türkiye'nin yetkili makamına sunulur.²³ Ancak bir kişi Talep Eden Devletin sınır bölgesinde, Türkiye'nin topraklarından doğrudan gelerek sınırı yasal olmayan şekilde geçtikten sonra yakalanmışsa, Talep Eden Devlet bu kişinin yakalanmasını müteakip üç iş günü içerisinde geri kabul başvurusunda bulunabilir.²⁴ (hızlandırılmış prosedür/accelerated procedure). Başvuru bu şekilde yapılmışsa Türkiye beş iş günü içerisinde yazılı olarak cevap vermek zorundadır. Görüldüğü gibi oldukça hızlı bir süreç söz konusudur. Geri kabul Antlaşmaları yalnızca düzensiz göçmenler için yapılır. Ancak Antlaşmalarda bu tür hızlandırılmış prosedürlerin olması, sığınma arayanların da iltica prosedürlerine erişmeden transit ya da menşe ülkeye gönderilmesi gibi ciddi sorunlara yol açmaktadır. Özellikle hızlandırılmış prosedürlerde kişilerin haklarında verilen sınır dışı etme kararına itiraz etme imkânlarının olmaması ve geri gönderildikleri ülkede de vatandaşlıklarının olmaması sorunu, söz konusu kişilerin mağduriyetine yol açmaktadır.

Diğer bütün durumlarda (Talep Eden Devletin ulusal mevzuatında ilk gözaltı süresinin daha az olduğu durumlar hariç), Türkiye, en fazla 25 takvim günü içerisinde geri kabul başvurusunu yazılı olarak cevaplamalıdır. Bu süre (Talep Eden Devletin ulusal mevzuatındaki azami gözaltı süresinin 60 günden az veya 60 güne eşit olması durumu hariç) 60 takvim gününe kadar uzatılabilir.²⁵

Süre sınırlaması geri kabul başvurusunun alındığı tarih itibarıyla başlamaktadır. Süre sınırlaması içerisinde herhangi bir yanıtın verilmemesi durumunda, transfer üzerinde Antlaşmaya varılmış olduğu kabul edilir.²⁶

23] GKA, Madde 11.

24] GKA, Madde 7/4.

25] GKA, Madde 11/2

26] GKA, Madde 11/2.

22] GKA, Madde 10.

Antlaşmaya varıldıktan sonra veya uygun olan hallerde, yukarıda belirtilen sürenin sona ermesini müteakip, ilgili kişi üç ay içerisinde transfer edilir.²⁷

Hatalı Geri Kabul

Söz konusu kişinin transferinden itibaren üç ay içerisinde bu Antlaşmanın Madde 3 ve 6'sında belirtilen şartların yerine getirilmemiş olduğu tespit edilirse, Talep Eden Devlet, Talepte Bulunulan Devlet tarafından geri kabul edilen herhangi bir kişiyi geri alacaktır.²⁸

Madde 3, Türkiye'nin kendi vatandaşlarının geri kabulünü düzenlemektedir. Madde 6 ise Avrupa Birliği'nin üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri geri kabulünü düzenlemektedir. Hatalı geri kabul maddesinde, Madde 4 yani Türkiye'nin üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansızları geri kabulüne ilişkin şartları düzenleyen madde ele alınmamıştır. Bu durumda Türkiye, Madde 4'te belirtilen şartların yerine getirilmemiş olması durumunda, Talep Eden Devlet Türkiye tarafından geri kabul edilen herhangi bir kişiyi geri almayacaktır. Oysa Madde 6'da belirtilen şartlar yerine getirilmemişse, Türkiye, Talepte Bulunulan Üye Devlet tarafından geri kabul edilen herhangi bir kişiyi geri alacaktır. Burada açıkça adaletsiz bir hüküm söz konusudur.

Ulaşım ve Transit Geçiş Masrafları

Bu Antlaşmanın I. ve II. Bölümlerindeki talepler (Türkiye'nin ve üye devletlerin kendi vatandaşlarını, üçüncü ülke vatandaşlarını veya vatansızları geri kabulüne ilişkin yükümlülükler) için bu Antlaşmayla bağlantılı olarak yapılan geri kabul ve transit geçiş işlemlerinden doğan tüm ulaşım masrafları Talepte Bulunulan Devletin(Türkiye'nin) sınır geçiş noktasına kadar Talep Eden Devlet tarafından karşılanacaktır. IV. bölümdeki talepler(üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişilerin transit geçişi) için son varılacak Ülkenin sınırına kadar Talep Eden Ülke tarafından karşılanacaktır.²⁹ Yani Türkiye'den transit olarak geçerse de, AB ülkesine illegal olarak giren, bulunan veya ikamet eden kişinin hedef

ülkeye gönderilmesi için Türkiye'den geçmesi gerekiyorsa masraflar Talep Eden Üye Devlet tarafından üstlenilecektir.

Maddeye göre, Türk vatandaşı veya Türkiye'den transit geçerek AB üyesi devlete düzensiz yollarla giren, bulunan veya ikamet eden kişinin, Türkiye tarafından geri kabulü durumunda, Türkiye sınırına kadar olan masrafları Talepte Bulunulan Üye Devlet üstlenecektir. Türkiye'nin geri kabul Antlaşması yaptığı ülkeler Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya Federasyonu, Nijerya, Bosna Hersek, Yemen, Moldova, Belarus ve Karadağ'dır. Oysa AB'ye Doğu Akdeniz Güzergah'ını(Türkiye'den geçişler bu güzergah üzerinden yapılmaktadır) takip ederek giren insanların çoğunluğu Afganistan, Cezayir, Suriye, Eritre vatandaşlarıdır. 2013'te bu güzergahı kullanarak AB'ye illegal giriş yapanların sayısı 24.800 iken 2014'te bu sayı 50.830'a çıkmıştır.³⁰ Türkiye'den AB'ye geçtikleri tespit edilerek iade edilen düzensiz göçmenlerin geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altında tutuldukları süre boyunca barınma ve ülkelerine geri dönüşlerine ilişkin masraflar Türkiye tarafından karşılanacaktır.³¹ Bu kişilerin göçmen merkezlerinde kalma, yeme içme, tıbbi yardım vs. gibi masraflarının tamamı Türkiye tarafından üstlenilecektir. Ancak bu ülkelerin çoğuyla ikili geri kabul Antlaşmamız olmadığı için(Suriye ile var ancak şu durumda uygulanamayacağı açık) düzensiz göçmenlerin Türkiye'de kalması ihtimali de çok büyük bir ihtimaldir. Bu durumda masrafların yanı sıra (ve ondan daha da önemli olarak) toplumsal düzeni sağlamak da zorlaşacaktır.

Özellikle 2015'in ikinci çeyreğinde Doğu Akdeniz güzergahını kullanan düzensiz göçmenlerin sayısı emsalsiz bir seviyeye ulaşmıştır. 68.178 kişi Türkiye sınırından AB'ye illegal olarak geçmeye çalışmıştır. Bir önceki çeyrekle karşılaştırıldığında %380 ve 2014'ün aynı dönemiyle karşılaştırıldığında %670'lik bir artış söz konusudur.³²

30] <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>

31] Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf

32] Frontex, Fran Quarterly, II, April-June 2015, 8.

27] GKA, Madde 11/3.

28] GKA, Madde 13/1.

29] GKA, Madde 16.

Antlaşmada AB'nin herhangi bir mali yardım yapacağına ilişkin açık bir ifade yoktur. Yalnızca Antlaşmanın başında "Bu Antlaşmanın, ortak sorumluluk, dayanışma, Türkiye ve birlik arasındaki göç akımlarının yönetiminde eşit ortaklık ilkesine dayandığını ve bu bağlamda Birliğin, Türkiye'yi bu Antlaşmanın uygulanmasında desteklemek için mali kaynaklar sağlamaya hazır olduğunu vurgulayarak aşağıdaki maddeler üzerinde mutabık kalmışlardır" ifadesi geçmektedir. Madde 23'te de "Bu bağlamda Birlik, teknik yardım konusunda ekli ortak bildiri uyarınca bu Antlaşmanın uygulanmasında Türkiye'yi desteklemek amacıyla mali kaynak sağlama taahhüdünde bulunmuştur" ifadesi geçmiştir. Ancak bu kaynağın nasıl, ne kadar sağlanacağı konusunda açık bir hüküm yoktur.

Antlaşmanın Yürürlüğe Girmesi, Süresi ve Sona Ermesi

Antlaşmanın 4. ve 6. Maddesinde ortaya konulan yükümlülükler (üçüncü ülke vatandaşlarının veya vatansızların geri kabulüne ilişkin yükümlülükler) yürürlük tarihinden (1 Ekim 2014) itibaren 3 yıl sonra uygulanmaya başlanacaktır. Bu üç yıllık süre boyunca bu yükümlülükler, yalnızca Türkiye'nin geri kabulüne ilgili ikili Antlaşma veya düzenlemeler yaptığı üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için geçerlidir.³³ Bu 3 yıl boyunca Türkiye gerekli hazırlıkları yapacaktır. Ancak bunlar için mali yardım yapıp yapılmayacağına dair bir hüküm yoktur.

Bu Antlaşma **süresiz** olarak akdedilmiştir.

Değerlendirme

1. Söz konusu geri kabul Antlaşması vize muafiyeti hakkında hiçbir hüküm içermemektedir. Ne meşruhatlı Yol Haritasında (Road Map) ne de "First Meeting of the EU-Turkey Visa Liberalisation Dialogue Agreed Minutes" belgelerinde böyle bağlayıcı bir taahhüt yoktur.
2. Bu Antlaşma vize muafiyeti için yapılan müzakerelerin ön koşulu olarak ortaya konulmuştur. Aslında bütün aday ülkeler Geri Kabul Antlaşması imzalamışlardır. Ancak bütün aday ülkeler üyelik müzakerelikleri

başladıkları andan itibaren vizesiz seyahat imkânından yararlanmışlardır. Fakat Türk vatandaşlarının AB üyesi ülkelere vizesiz seyahati Avrupa Birliği tarafından bir tehdit olarak algılandığı için tam üyelik müzakerelerinin başladığı 2005'ten beri bu konuda bir gelişme olmamıştır.³⁴ Geri kabul Antlaşması aslında AB'ye değil Türkiye'ye yükümlülükler yüklemektedir. Çünkü zaten AB'den Türkiye'ye doğru düzensiz göçmen akışı söz konusu değildir.

3. Batı Balkan ülkelerinin vize serbestliği yol haritalarında 41 veya 42 kriter yer alırken, Türkiye için yapılan yol haritasında 80 ayrı kriter yer almaktadır.³⁵ Ayrıca Batı Balkan ülkelerinde geri kabul Antlaşması ile vize muafiyeti süreci birlikte yürütülmüş ve Kosova dışında diğer ülkeler vize muafiyetini hızlı bir şekilde elde etmişlerdir. Türkiye'ye karşı tutumun ne şekilde olacağını ise ilerideki tutum gösterecek.³⁶
4. AB'nin hazırladığı yol haritası içinde vize muafiyeti ve geri kabul ile hiçbir alakası olmayan konular yer almaktadır. Örneğin AB, Türkiye'den Türk vatandaşlarının Türkiye içerisindeki dolaşım özgürlüğünü sağlamasını talep etmektedir.³⁷ Oysa zaten bu Anayasal bir haktır ve vize muafiyetiyle bir ilişkisi yoktur. Ayrıca ifade özgürlüğünün, toplanma özgürlüğünün, adil yargılanma hakkının tam olarak sağlanması ve korunması gibi kriterler yer almaktadır. Bunların da vize muafiyetiyle ilgisinin olmadığı açıktır ki zaten bu konular üyelik müzakerelerinde görüşülmekte ve uygulamaya geçirilmektedir.
5. AB, göçmenler konusunda insani bir politika seyretnmek yerine güvenlik odaklı bir politika seyretnmektedir. Sınırlarını korumak ve göçü engellemek için çeşitli önlemler (kilometrelerce uzunluktaki tel örgüler, Frontex, güvenlik

34] Sibel ÖZEL, İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB - Türkiye Geri Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı, 9.

35] Mehmet ÖZSÖZ, İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB - Türkiye Geri Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı, 35.

36] Merkel ve Erdoğan'ın açıklaması için bkz. <http://t24.com.tr/haber/erdogan-merkel-ile-ortak-basin-toplantisi-duzenliyor,313415>

37] Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/data/agreed%20minutes%20ve%20annotated%20roadmap.pdf>

33] GKA, Madde 24.

- güçlerinin sayısında artış vb) almakta ve bunlara yüklü miktarlarda para harcamaktadır. Adeta sınırlarına kale duvarları inşa ettiğinden “Kale Avrupası” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu kalenin inşası, görünüşte düzensiz yollarla gerçekleşen ekonomik göçü önleme amacıyla tasarlandı. Gerçekte ise Avrupa’ya düzensiz yollarla giren kişilerin neredeyse yarısı Suriye, Eritre, Afganistan ve Somali gibi ülkelerdeki çatışmalardan ve zulümden kaçmakta ve AB bu kişiler için ekonomik göçmenler için olduğundan daha ulaşılabilir bir konumda değil. AB’nin göçmenlerin sayılarını azaltmayı hedefleyen amansız politikalarının bir sonucu olarak, hem göçmenler hem mülteciler yaşamlarını ve haklarını tehlike altına sokan kabul edilemez risklerle karşılaşmaktadırlar.³⁸ Geri kabul Antlaşmaları da bu politikanın bir ürünüdür.
6. AB aynı zamanda tüm bu güvenlik önlemleri aşarak üye ülkelere ulaşmış olanların uluslararası koruma başvurularının başarılı olmasını engelleme adına birtakım yöntemler geliştirdi.³⁹ İltica Usulleri Yönergesi’nde iki önemli kavram söz konusudur: ilk iltica kavramı ve güvenli üçüncü ülke kavramı. Sığınma arayan kişi eğer başka bir ülkede sığınma bulmuş ancak ona rağmen orada kalmamış ve AB’ye gelmişse, AB bu başvuruyu esastan değerlendirmeden reddetmektedir. İkinci olarak da kişi menşe ülkeden çıktıktan sonra geçtiği ülkelere hiçbirinde sığınma başvurusunda bulunmamışsa ve bu ülkelere biri AB’ye göre güvenli ülkeyse, AB kişiyi o ülkeye geri göndermekte, dolayısıyla “yük”ü AB dışındaki ülkelere atmaktadır. Türkiye bu nedenle güvenli ülke olmak istememektedir. **Dikkat edilmesi gereken nokta söz konusu kişilerin sığınma arayan kişiler olmasıdır. Bunlar düzensiz göçmen değildirler.**
7. AB, geri kabul Antlaşmalarını da 6. Maddede belirtilen politika noktasında kullanmaktadır. Bu Antlaşmalar karşılığında, Antlaşma yaptığı devlete vize muafiyeti, ticari kooperasyon vb. gibi bazı ‘taahhüt’ lerde bulunmaktadır.

8. Türkiye’den önceki hiçbir üye devletle AB geri kabul Antlaşması yapılmamıştır. Sadece üye devletlerin AB üyesi ülkelerle ikili geri kabul Antlaşmaları yapmaları teşvik edilmiştir.

Kaynakça

- Amnesty International; (Temmuz 2014). *Kale Avrupasının İnsani Bedeli*. Erişim: (15 Şubat 2016), <https://www.amnesty.org/en/documents/eur05/001/2014/tr/>
- Avrupa Birliği Bakanlığı; (2013). *Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Antlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları*. Erişim: (15 Şubat 2016), http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf
- Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi; tarih yok). *Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu*.
- COLEMAN, Nick; (2009). *European Readmission Policy: Third Country Interest and Refugee Rights*. Martinus Nijhoffs Publishers.
- Dışişleri Bakanlığı; (2013). *First Meeting of the EU-Turkey Visa Liberalization Dialogue*. Erişim: (15 Şubat 2016), <http://www.mfa.gov.tr/data/agreed%20minutes%20ve%20annotated%20roadmap.pdf>
- ELİTEZ, Ceren; (2015). *Türkiye’de İltica Sistemi ve Suriyeli Mülteciler İçin “Sürdürülemez” Çözümler*, *Güncel Hukuk*, 28-31.
- FRONTEX; (Kasım 2015). *Eastern Mediterranean Route*. Erişim (15 Şubat 2016), <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>
- HAİLBRONNER, Kay.; (1997), *Immigration and Asylum Law and Policy of the European Union*.
- JAHN, Elke. (Vol 8). *Refugees*.
- ÖZEL, Sibel; İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB-Türkiye Geri Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı. (s. 9). İstanbul: *İstanbul Barosu*

38] Kale Avrupa’sının İnsani Bedeli, Amnesty International, 6.

39] L. Bertan TOKUZLU, İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB - Türkiye Geri Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı, 56.

- Dergisi*, Ocak-Şubat, 2016
- ÖZSÖZ, Mehmet; (2014). İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB-Türkiye Gerı Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı. (s. 35). İstanbul: İstanbul Barosu.
- PAZARCI, Hüseyin; (2013). *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- T24 (Kasım 2015). <http://t24.com.tr/haber/erdogan-merkel-ile-ortak-basin-toplantisi-duzenliyor,313415>
- TOKUZLU, Lami Bertan; (2014). İstanbul Barosu ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi AB-Türkiye Gerı Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi Toplantısı. İstanbul Barosu. (s. 56). <http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=9267>

